

Σαγιάδα

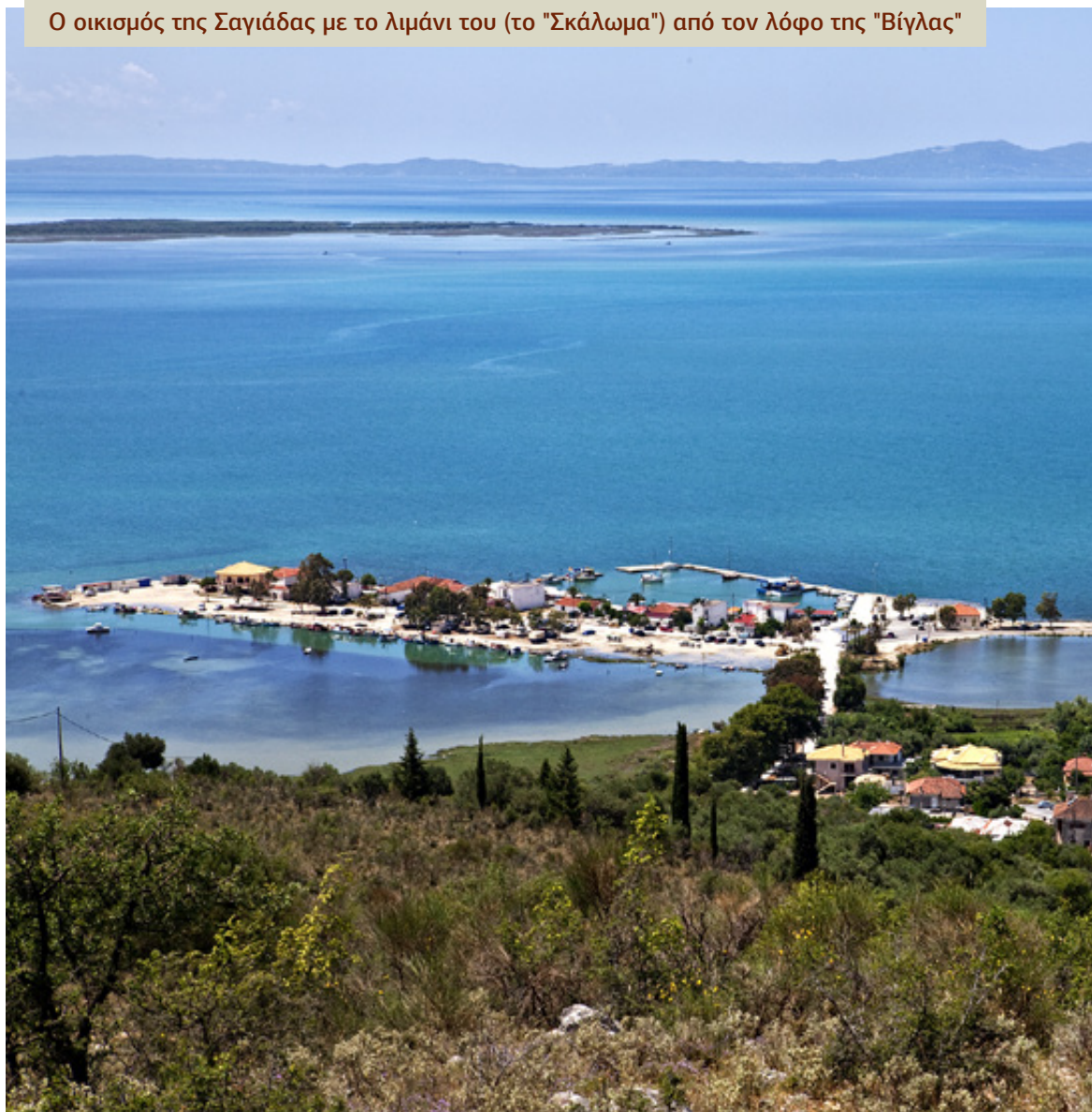
ΑΠΡΟΣΜΕΝΟΣ ΤΟΠΟΣ ΣΤΙΣ ΒΔ ΕΣΧΑΤΙΕΣ





ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΑΝΝΑ Α. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

Ο οικισμός της Σαγιάδας με το λιμάνι του (το "Σκάλωμα") από τον λόφο της "Βίγλας"



Μετά την πολυπόθητη -σχεδόν- ολοκλήρωση της Εγνατίας, έχουν μικρύνει οι αποστάσεις και οι χρόνοι. Το Ιόνιο και η Β. Ελλάδα έχουν έρθει πιο κοντά, συναντιούνται πιο συχνά. Με την προϋπόθεση βέβαια, ότι όλα στην Εγνατία λειτουργούν κανονικά και δεν υπάρχουν σε εξέλιξη έργα οδοποιίας.

Γιατί τότε αρχίζουν οι παρακάμψεις, αναβιώνουν οι οδικές περιπέτειες της Κρανιάς, του Μετσόβου και της Μηλιάς, με τις αργοκίνητες νταλίκες και τις αναρίθμητες στροφές. Κάτι τέτοιο μας συνέβη, λίγες μέρες μετά τα μέσα Ιούνη. Οφείλετο σε έργα και όχι σε αποκλεισμό από κάποιον «πατριώτη» Δήμαρχο



(Λόγω Καλλικράτη) ή κάποιους εξίσου «πατριώτες» συνδικαλιστές. Έτσι λοιπόν επανήλθαν στη μνήμη οι συνθήκες του παρελθόντος. Το Ιόνιο ξαναβρέθηκε στην παλιά μακρινή του θέση. Και η απόμακρη Σαγιάδα χρειάστηκε λίγο παραπάνω χρόνο, από όσο είχαμε υπολογίσει αρχικά.

ΑΠΡΟΣΜΕΝΗ ΣΑΓΙΑΔΑ

ΣΑΓΙΑΔΑ, ΠΡΩΤΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Το 1998 ήμασταν βέβαιοι, ότι είχαμε γνωρίσει το ΒΔ άκρο της Ελληνικής επικράτειας. Και δεν είχαμε άδικο. Ήταν στο αφιέρωμα για τα **Διαπόντια** νησιά και συγκεκριμένα τους **Οθωνούς**. Υπήρχε, ωστόσο, και κάποιο άλλο ΒΔ άκρο, όχι στην νησιωτική αλλά στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ήταν η περιοχή και ο οικισμός της Σαγιάδας, 20 χλμ. πάνω από την Ηγουμενίτσα, την τελευταία Ελληνική πόλη πριν από τα σύνορα με την Αλβανία.

Σε αντίθεση με τους Οθωνούς, την Σαγιάδα αργήσαμε να την γνωρίσουμε. Την επισκεφθήκαμε για πρώτη φορά μόλις δύο χρόνια πριν. Ήταν μία ολιγόωρη επίσκεψη, μια πρώτη επαφή με τον τόπο. Που μας χάρισε ένα ωραίο γεύμα με φρέσκο ψαράκι στο ακροθαλάσσι, συνολική θέα της Κέρκυρας στον αχνό ορίζοντα κι ένα δροσερό γαρμπί που έφερε μαζί του την ανάσα του Ιονίου. Θυμόμασταν ακόμη καλλιέργειες εσπεριδοειδών στον απέραντο κάμπο, κάποια σποραδικά ακατοίκητα σπίτια στα γύρω βουνά, καθώς και αλλεπάλληλες ιχθυοκαλλιέργειες σε μεγάλο τμήμα της ακτογραμμής προς την Αλβανία.

Ήταν πολλά και ενδιαφέροντα όσα είχε προλάβει να μας δείξει σε ελάχιστες ώρες η Σαγιάδα. Δύο χρόνια αργότερα θα διαπιστώναμε ότι υπήρχαν πολύ περισσότερα ακόμη.

ΣΤΟ "ΣΚΑΛΩΜΑ" (ΛΙΜΑΝΙ) ΤΗΣ ΣΑΓΙΑΔΑΣ

- Ανυπομονώ να φτάσουμε στο λιμάνι της Σαγιάδας, μου λέει η Άννα. Όχι άδικα. Μετά τις χρονοβόρες παρακάμψεις της Εγνατίας και τη διάσχιση μίας συνωστισμένης Ηγουμενίτσας, η προοπτική της γαλήνιας προκυμαίας της Σαγιάδας, με τον ανοιχτό



ΜΑΡΙΑΟΥ Σ.Ε. 77

ορίζοντα και την αύρα του Ιονίου, μοιάζει γοητευτική. Είναι η ιδανική κατάληξη ενός πολύωρου ταξιδιού.

Φτάνοντας στο λιμάνι συναντάμε ό,τι επιθυμούμε. Ένας ελαφρός γαρμπής φέρνει από το πέλαγος δροσερές πνοές, μετριάζει την ζέστη των τελευταίων ημερών. Την ίδια ηρεμία συμμερίζονται και οι παρέες των ανθρώπων. Είναι καθισμένοι και συζητούν χαμηλόφωνα στα ταβερνεϊά και στα καφέ. Τα τραπεζάκια των μαγαζιών είναι αραδιασμένα στην σειρά, δίπλα στο λιμανάκι με τις ψαρόβαρκες και τα σκάφη αναψυχής. Η πλακόστρωτη προκυμαία σε κάποια σημεία απέχει τόσο λίγο από το επίπεδο της θάλασσας, που αρκεί μια ζωντανή όστρια ή γαρμπής για να βγει το θαλασσινό νερό αρκετά μέτρα στην στεριά.

Είναι όμορφα στο λιμάνι της Σαγιάδας. Πίνουμε καφεδάκι, αγναντεύουμε απέναντί μας τον μακρύ όγκο της Κέρκυρας, που επιβάλλεται καταλυτικά σ' όλο τον ορίζοντα. Ξαφνικά η Άννα μου δείχνει ένα τραπεζάκι κοντινό. Ένας άνθρωπος είναι καθισμένος εκεί, αφοσιωμένος

πάνω από ένα ογκώδες βιβλίο. Η μακριά και ατίθαση γενειάδα του προσδίδει στην φυσιογνωμία του όψη βιβλική.

- *Είδες τι διαβάζει; με ρωτάει η Άννα. Είναι το βιβλίο του Θόδωρου Αραμπατζή για τα φυτά και τα δέντρα της Ελλάδας.*

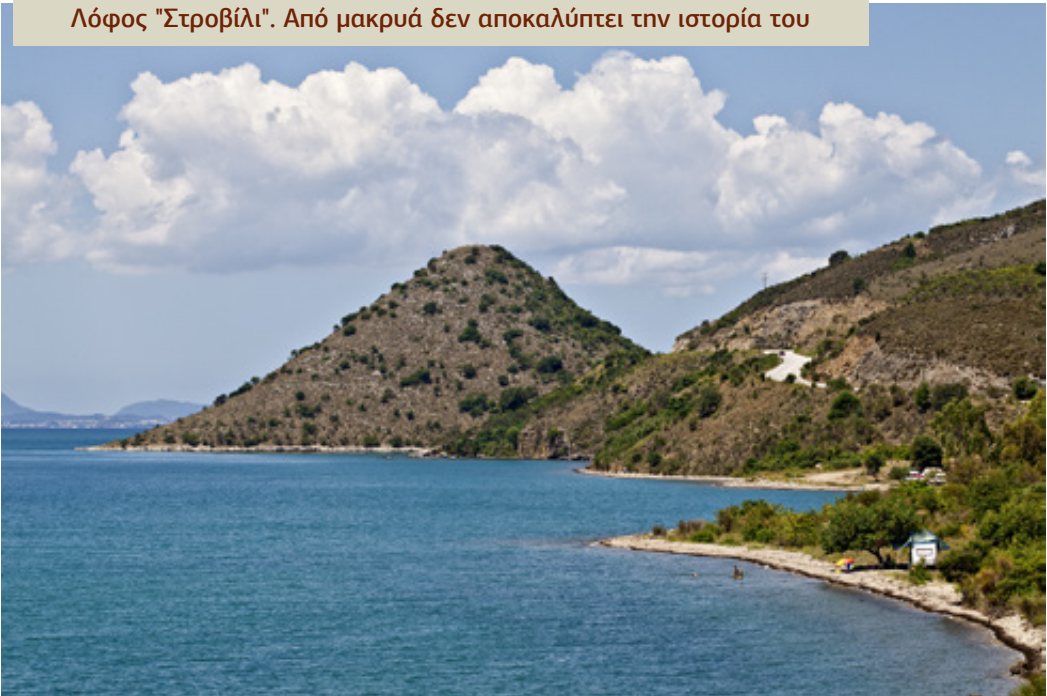
- *Και τι το παράξενο υπάρχει σ' αυτό;*

- *Ότι το βιβλίο είναι πολύ εξειδικευμένο.*

Πριν προλάβω να απαντήσω σηκώνεται η Άννα, πλησιάζει τον άνθρωπο κι αρχίζει να του μιλάει. Περίπου δύο λεπτά μετά μου κάνει νόημα να πάω κι εγώ. Σηκώνομαι με αρκετή απροθυμία και πλησιάζω τον άγνωστο, που είμαι βέβαιος ότι έχει χάσει την πολύτιμη ηρεμία του. Η χειραψία του ωστόσο, και η ευχάριστη διάθεσή του με αφοπλίζουν. Παίζοντας τον ρόλο οικοδόσποινας η Άννα, αναλαμβάνει να κάνει τις συστάσεις.

- *Ο Μιχάλης Πασιάκος είναι από την Σαγιάδα, απόλυτος γνώστης του τόπου και επιπλέον φυσιολάτρης, φυσιοδίφης και ιστορικός ερευνητής. Δέχεται με προθυμία να μας συνοδέψει στις περιηγήσεις μας στον τόπο του.*

Λόφος "Στροβίλι". Από μακριά δεν αποκαλύπτει την ιστορία του



ΣΤΗ «ΛΩΡΙΔΑ» ΤΗΣ ΣΑΓΙΑΔΑΣ

Αν παρατηρήσουμε με προσοχή κάποιον χάρτη που περιλαμβάνει την Σαγιάδα, θα διαπιστώσουμε μία ιδιαιτερότητα, που πιθανότατα δεν είναι ορατή με την πρώτη ματιά. Είναι μία στενή παράκτια ζώνη Ελληνικού εδάφους, που αρχίζει αμέσως μετά την Σαγιάδα και εκτείνεται για αρκετά χιλιόμετρα προς τα ΒΔ, κατά μήκος της μεθοριακής γραμμής με την Αλβανία (που καταλαμβάνει όλο το αντίστοιχο τμήμα προς τα μεσόγεια).

Αυτή η στενή ακτογραμμή αποτελεί το βορειοδυτικότερο και πιο απόμακρο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας. Στην περιοχή είναι γνωστή ως «**Λωρίδα της Σαγιάδας**»

Ξεκινάμε λοιπόν από το λιμάνι τον ασφαλτοστρωμένο δρόμο, που κινείται παραλιακά με κατεύθυνση ΒΔ. Μερικά χιλιόμετρα μετά περνάμε δίπλα από την πολύ καλά οργανωμένη πλαζ «**Κεραμίδι**». Αμέσως μετά το οπτικό μας πεδίο καταλαμβάνει μια εικόνα πολύ ιδιαίτερη. Είναι ο κωνικός όγκος μιας χερσονήσου, που εξέχει πολύ χαρακτηριστικά από την ακτή. Είναι το «**Στροβίλι**», που από μακριά εντυπωσιάζει μόνον με το σχήμα του. Αν όμως πλησιάσει κανείς και πολύ περισσότερο, αν επιχειρήσει να περπατήσει για λίγο στις κακοτράχαλες πλαγιές, θα ανακαλύψει με έκπληξη λιθοσωρούς και υπολείμματα χριστιανικού ναού του πάλοι ποτέ οχυρωμένου βυζαντινού οικισμού. Εξαιτίας της στρατηγικής του θέσης απέναντι από την Κέρκυρα ο οχυρωμένος οικισμός του Στροβιλιού αποτέλεσε για χρόνια αντικείμενο διεκδίκησης ανάμεσα στους Βενετούς και τους Τούρκους κατά την διάρκεια των Τουρκοβενετικών πολέμων. Τελικά το **1479**, με τη λήξη του πολέμου, η Βενετία υποχρεώθηκε να παραδώσει το Στροβίλι και την Σαγιάδα στους Τούρκους. Το Στροβίλι είχε άσχημη μοίρα. Ο φρούραρχος των Βενετών Piero Sagredo, αφού φόρτωσε σε μια γαλέρα τα όπλα και τα πυρομαχικά του φρουρίου,



”

Απέναντι: Τμήμα του ερειπωμένου ναού του Αγ. Γεωργίου στο Στροβίλι, που δεν είναι ορατός από τον δρόμο.

Επάνω: Ο λόφος του Στροβιλιού με το χαρακτηριστικό του σχήμα που δικαιολογεί το όνομά του: εξαιτίας της στρατηγικής του θέσης απέναντι από την Κέρκυρα, ο οχυρωμένος οικισμός του Στροβιλιού υπήρξε αντικείμενο διεκδίκησης μεταξύ των Τούρκων και των Βενετών.



ΦΩΤ.: ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΣΙΑΚΟΣ

Οι αλληπάλληλες εγκαταστάσεις των ιχθυοκαλλιεργιών είναι το χαρακτηριστικότερο στοιχείο στην ακτογραμμή της "Λωρίδας" της Σαγιάδας





κατέστρεψε στη συνέχεια το κάστρο. Η καταστροφή ήταν τόσο συστηματική, που έκτοτε το κάστρο δεν επανεμφανίζεται στην ιστορία και από τις οχυρώσεις του ελάχιστα ίχνη διακρίνονται σήμερα.

Μετά το Στροβίλι ο ασφαλτόδρομος λοξεύει προς το εσωτερικό, όπου βρίσκεται το φυλάκιο στο «**Μαυρομάτι**» και το τελωνείο με την Αλβανία. Εμείς συνεχίζουμε ευθεία, με χωμάτινο δρόμο, παράλληλα με την βοτσαλωτή ακτογραμμή.

8 περίπου χιλιόμετρα μετά το λιμνάκι της Σαγιάδας αρχίζουν οι εγκαταστάσεις των πρώτων ιχθυοκαλλιεργειών. Είναι μια πραγματικότητα, που μας συντροφεύει ως το σημείο τερματισμού των Ελληνικών ακτών. Η διαδρομή παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον: ακτογραμμή με αλληπάλληλους όρμους, λωρίδα στεριάς με πυκνότατη βλάστηση, μικρές λιμνοθάλασσες και υγρότοποι με μεγάλους αριθμούς και ποικιλία πουλιών. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι μία αποικία σταχτοσικνιάδων, η μεγαλύτερη συγκέντρωση αυτού του είδους ερωδιών που έχουμε δει ποτέ.

Δυστυχώς τα πουλιά είναι πολύ τρομαγμένα, μόλις σταματάμε το αυτοκίνητο με πρόθεση φωτογράφισης σπκώνονται και πετούν.

Περνάμε από τον απόλυτα προφυλαγμένο όρμο «**Παγανιά**». Δεξιά του δρόμου συναντάμε μεγάλα δέντρα «**Μελικοκιάς**», που εδώ σχηματίζουν μια σπάνια συστάδα. Λίγο αργότερα περνάμε δίπλα από την λιμνοθάλασσα του «**Καταετού**», με το ομώνυμο φυλάκιο. Ψηλότερα ορθώνεται ο γυμνός λόφος της **Ορλιάς**, και πιο πίσω ακόμη, μετά τα σύνορα, ο όγκος της **Σαρακίνης**.

Ήδη απέναντί μας προβάλλει, στην πλησιέστερη ίσως απόσταση, η πόλη της Κέρκυρας με το κάστρο.

20 περίπου χιλιόμετρα μετά την Σαγιάδα, ο χωματόδρομος και η Ελληνική ακτογραμμή τερματίζουν στον όρμο του «**Φτελιά**». Υπέροχος τόπος, σαν λίμνη, με καταπληκτική βλάστηση, εγκατάσταση ιχθυοκαλλιεργειών αλλά και αρχαίο νταμάρι με ογκόλιθους λαξευτούς. Αθέατες λεπτομέρειες ενός τόπου άγνωστου, απόμακρου αλλά τόσο συναρπαστικού.







ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΚΑΛΑΜΑ

Επιστρέφουμε στην Σαγιάδα και δίπλα στο λιμάνι, επισκεπτόμαστε το «**Κέντρο Πληροφόρησης Καλαμά**». Εδώ συναντάμε τον υπεύθυνο λειτουργίας **Ανδρέα Μάντο** από την Σαγιάδα. Το κτίριο είναι διώροφο, με θέση ειδυλλιακή, δίπλα στο νερό. Η είσοδος μας επιφυλάσσει μια ακουστική έκπληξη.

Προέρχεται από αυθεντικούς ήχους πουλιών, που έχουν ηχογραφηθεί στο φυσικό περιβάλλον του Καλαμά. Βηματίζουμε στο ελαφρά επικλινές πλακόστρωτο

δάπεδο, που μας δίνει μια αίσθηση των στενών και στη συνέχεια των εκβολών του ποταμού.

Το μεγαλύτερο ωστόσο ενδιαφέρον είναι πάνω από το δάπεδο, στους τοίχους. Είναι καλυμμένοι από εξαιρετικούς ενημερωτικούς πίνακες με άφθονες πληροφορίες σε δύο γλώσσες και με ωραίες φωτογραφίες. Περνάμε μπροστά από πίνακες για την Ελλάδα, την Θεσπρωτία, τις 18 φυσικές περιοχές της Ηπείρου, την δημιουργία των βουνών και των νερών. Στοιχεία

γεωλογίας και φυσικού περιβάλλοντος του Καλαμά με το εκπληκτικό «**Θεογέφυρο**». Και ακόμη έλη, τυρφώνες, πουλιά, εξελικτική πορεία της ζωής στον Καλαμά, οι 17 τύποι οικοτόπων του ποταμού, καθώς και το «**Έλος Καλοδικίου**» με τους 4 τύπους οικοτόπων, που απαντώνται μόνο σ' αυτό.

- *Τι απ' όλα αυτά θα συμπεριλάβετε στο άρθρο; μας ρωτάει ο Ανδρέας.*

- *Πολύ ελάχιστα, φοβάμαι. Είναι τόσο μεγάλος ο πλούτος και η ποικιλία*

των χαρακτηριστικών της περιοχής, που προβλέπεται να μας απασχολήσει για πολύ καιρό.

Εσωτερική σκάλα μας οδηγεί στον όροφο, με την αίθουσα προβολής, τις προτάσεις διαδρομών και περιηγήσεων κι ένα καταπληκτικό χρονολόγιο. Είναι ένας πίνακας με γεωλογική και ιστορική εξέλιξη της περιοχής του Καλαμά. Έχει ως χρονική αφετηρία τα **300** εκατ. χρόνια πριν, όταν η Ήπειρος ευρίσκετο ακόμη στον πυθμένα της αβαθούς θάλασσας της **Τηθύος**. Ο πίνακας

καταλήγει στο **2000 μ.Χ.** που η εκβολή του Καλαμά έχει επεκταθεί λόγω των προσχώσεων **2,5 χλμ.** προς την Θάλασσα.

Πληροφοριακά αναφέρουμε, ότι το Κέντρο Πληροφόρησης Καλαμά περατώθηκε το 2000 ενώ ο **Φορέας Διαχείρισης Στενών και Εκβολών Καλαμά και Αχέροντα** συστάθηκε το 2007, έχει 9 στελέχη και λειτουργεί με έδρα την Ηγουμενίτσα. Πρόεδρος είναι ο **Θεόδωρος Κομνηνός** και Συντονίστρια Λειτουργίας η **Εύη Κώνστα**.

Περισσότερες πληροφορίες για το **Κέντρο Πληροφόρησης Καλαμά** και για τα άλλα κέντρα πληροφόρησης που υπάρχουν στη περιοχή, αλλά και για τις περιοχές ευθύνης του **Φορέα Διαχείρισης Στενών και Εκβολών Καλαμά και Αχέροντα**, όπως και φωτογραφικό υλικό και οδηγό επισκέπτη για την περιοχή της Σαγιάδας, μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα του Φορέα, στη διεύθυνση **www.kalamas-acherontas.gr**



ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΣΑΓΙΑΔΑ

Πριν χαράξει ακόμη, ξεσπάει η καταιγίδα. Καταρακτώδης βροχή, αστραπές και βροντές, δυνατός αέρας, πού και πού κάποιοι κεραυνοί. Μερικές ώρες μετά η μέρα ξημερώνει φρεσκοπλυμένη και δροσερή, με θεαματικά σύννεφα και γαλάζιο ουρανό.

Ξεκινάμε με τον Μιχάλη για να γνωρίσουμε την **Παλιά Σαγιάδα**. Ελάχιστα σπίτια της διακρίνονται από το κάμπο. Είναι σχεδόν εξαφανισμένα μέσα στην πυκνή βλάστηση του βουνού. Άσφαλτος 3 περίπου χιλιομέτρων καταλήγει στον κεντρικό δρόμο, που άλλοτε στρωμένος με χώμα και άλλοτε με ίχνη καλντεριμιού, διασχίζει το χωριό.

Όταν 2 χρόνια πριν είχαμε αντικρύσει την Παλιά Σαγιάδα από τον κάμπο, δεν μας είχε δώσει καθόλου την εντύπωση οικισμού. Έμοιαζε περισσότερο μ' ένα ασήμαντο αριθμό ερειπωμένων τοίχων, διάσπαρτων εδώ κι εκεί μέσα στο βουνό.

Σήμερα, καθώς κατευθυνόμαστε στο κέντρο του χωριού, ανακαλύπτουμε σταδιακά την οικιστική του υπόσταση, τον αρχιτεκτονικό του χαρακτήρα. Ένα χαρακτήρα περίτεχνο και αρχοντικό, που αποτυπώνεται σε οικήματα διώροφα, με διαστάσεις επιβλητικές, ερειπωμένα μεν αλλά με στοιχεία τοικοποιίας εκπληκτικά. Καλοπελεκημένες ανοιχτόχρωμες πέτρες, εξαιρετοι γωνιόλιθοι, τοξάκια διακοσμητικά πάνω από παράθυρα και πόρτες.

- *Εδώ ήταν ο κυριότερος εμπορικός δρόμος του χωριού, μας εξηγεί ο Μιχάλης, τα σημαντικότερα μαγαζιά.*

Μερικές δεκάδες μέτρα μετά, μία μεγαλόπρεπη πέτρινη πύλη με καμάρα μας οδηγεί στο κέντρο του χωριού με την πλακόστρωτη πλατεία, «το αλώνι».

Ανηφορίζουμε μερικά σκαλοπάτια και βγαίνουμε σ' ένα μπαλκόνι με θέα μοναδική. Από υψόμετρο **450μ.** αγναντεύουμε στα Ν-ΝΔ τις παλιές αλυκές της Σαγιάδας με το μικρονήσι της **Αγίας Ελένης**.

Οι αλυκές αναφέρονται από τους Βενετούς ήδη από το **1386** και η εκμετάλλευσή τους προσέδωσε πλούτο και αίγλη στην



Η Παλιά Σαγιάδα αποκαλύπτει τις θαυμάσιες αρχιτεκτονικές της λεπτομέρειες, που δεν είναι ορατές από μακριά.





Όψεις του ναού του Αγ. Γεωργίου στην Παλιά Σαγιάδα



περιοχή. Όπως αναφέρει ο **Γιώργος Τσόγκας** στο βιβλίο του ΣΑΓΙΑΔΑ: «Η ζωή του τόπου είχε να κάνει περισσότερο με τις αλκές και την θάλασσα και λιγότερο με τον κάμπο ή τα βοσκοτόπια. Το αλάτι ήταν εκείνη την εποχή πολύτιμο αγαθό, γιατί ήταν το βασικό μέσον συντήρησης των τροφίμων. Πάστωσαν μ' αυτό τα ψάρια, τα κρέατα και τα τυριά για να τα προωθήσουν στις διάφορες αγορές. Συγχρόνως έκαναν εξαγωγή του αλατιού που τους περίσσευε. Τα καραβάνια με τα μουλάρια στην ξηρά και τα καϊκια στην θάλασσα μετέφεραν το «λευκό χρυσό», που ήταν περιζήτητος, στις κοντινές και μακρύτερες περιοχές.

Το λιμάνι της Σαγιάδας λοιπόν, παρόλο που ήταν ρηχό και ανοιχτό στους ανέμους, άρχισε ήδη από την βυζαντινή περίοδο να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σ' όλη την Ήπειρο και την Βόρεια Ελλάδα».

- Για τις αλκές της Σαγιάδας θα μπορούσαμε να πούμε πολλά, συμπληρώνει ο Μιχάλης. Στους ύστερους βυζαντινούς χρόνους τράβηξαν το ενδιαφέρον των Ανδηγατών, των Ενετών, του Δεσποτάτου της Ηπείρου, των Αλβανών και τέλος των Τούρκων. Έτσι, αλλάζοντας συνεχώς χέρια λειτούργησαν μέχρι το



1946. Τότε, και μετά από 6 αιώνες λειτουργίας και προσφοράς στο τόπο καταργήθηκαν με απόφαση του Ελληνικού Μονοπωλείου!

Για λίγα λεπτά αγναντεύουμε, όπως οι δημογέροντες της Παλιάς Σαγιάδας, τον ανεμπόδιστο ορίζοντα, μακριά ως τους Παξούς και τις Κερκυραϊκές ακτές και κοντά μας, χαμηλά, στους υγρότοπους και στις εκβολές του Καλαμά. Δίπλα μας εξακολουθούν να παραμένουν οι τοίχοι του παλιού κοινοτικού καταστήματος. Οφείλουν την έξοχη τοικοποιία τους, όπως και τόσα άλλα οικήματα, σε ισνάφια από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας, κυρίως Πυρσογιαννίτες.

Ακριβώς κάτω από τον χώρο της πλατείας εντοπίζουμε ένα βραχώδες σύμπλεγμα με κάθετες επιφάνειες βράχων.

- Με λίγη προσοχή θα διακρίνετε ίχνη αρχαίων λαξευτικών εργασιών, λέει ο Μιχάλης. Άλλωστε τα λείψανα της οχύρωσης από τους Ελληνιστικούς χρόνους μας δείχνουν ότι η περιοχή κατοικήθηκε πολύ νωρίς, ενώ ανάλογα ενρήματα υπάρχουν στο Σκάλωμα, στο λιμάνι της Σαγιάδας.

Κατά την διάρκεια της Οθωμανικής

περιόδου, ήταν ένα σημαντικό χωριό της περιοχής. Ο Τούρκος περιηγητής **Εβλιά Τσελεμπή** έγραψε το 1670 ότι είχε 160 σπίτια, εκκλησίες, χάνια και μεγάλες αποθήκες.

Ωστόσο, οι δύο μεγάλοι σεισμοί που έπληξαν τη Σαγιάδα, κατέστρεψαν την μεσαιωνική της όψη. Το χωριό ξαναχτίστηκε από Κονιτσιώτες μαστόρους, τον Αύγουστο του 1943 όμως οι Γερμανοί, με την βοήθεια των μουσουλμάνων Αλβανοτσάμηδων, έκαψαν το χωριό. Ο εμφύλιος έδωσε το τελειωτικό χτύπημα στην Παλιά Σαγιάδα και οι κάτοικοί της διασκορπίστηκαν. Όσοι γύρισαν, δημιούργησαν στο λιμάνι και λίγο πιο μέσα το καινούργιο χωριό.

Πολύ κοντά μας βρίσκεται η πετρόχτιστη εκκλησία του **Αγ. Γεωργίου**, του **1833**. Το εσωτερικό είναι κατάγραφο από τοιχογραφίες, βεβηλωμένες όμως από άθλια χαράγματα ασεβών, φαινόμενο δυστυχώς, καθόλου σπάνιο σε απόμακρες εκκλησιές. Το ξύλινο τέμπλο επίσης λείπει. Το έχουν κάψει άλλοι βέβηλοι, το 1990 για να ζεσταθούν! Έχει μεγάλες φθορές η ωραία εκκλησία και χρειάζονται επείγουσες επεμβάσεις. Ευτυχώς παραμένει αναλλοίωτο το





εκπληκτικό καμπαναριό.

Απέναντι από την εκκλησία δεσπόζουν δύο νεοκλασικά, φτιαγμένα από αρχιτέκτονα και μαστόρους Κερκυραίους. Ανήκουν στην μεγάλη οικογένεια των **Τσογκαίων**, εμπόρων της περιοχής. Η προτομή του γερουσιαστή **Γρηγόριου Τσόγκα** βρίσκεται στο λιμάνι της Σαγιάδας. Και το μονοπάτι που συνδέει την Παλιά με την Νέα Σαγιάδα φέρει το ονομά του.

Περιδιαβαίνουμε ώρα πολλή το πανέμορφο χωριό, που έχει χαρακτηριστεί οικισμός παραδοσιακός. Παραμερίζουμε χόρτα, πυκνά κλαδιά, μπαίνουμε σε υπόγεια και ερειπωμένες αυλές, θαυμάζουμε αψίδες, τζάκια, τοιχοποιίες εκπληκτικές. Χωριό φάντασμα είναι σήμερα η Παλιά Σαγιάδα. Κι έτσι όμως διατηρεί μια αξεπέραστη αίγλη και γοητεία. Μακάρι ν' αρχίσουν κάποιες εργασίες αναστήλωσης και ανάπλασης, να ξανάρθει η ζωή.

Συνεχίζουμε ευθεία, παρακάμπτουμε για λίγο αριστερά ως την μεγάλη πέτρινη βρύση με τα δύο στόμια και μετά βγαίνουμε από το χωριό, με κατεύθυνση προς το λόφο της **Βίγλας**. Είναι ο λόφος που με

Επάνω: Πανοραμική θέα από τα ψηλώματα της Παλιάς Σαγιάδας, **Απέναντι:** Παλιά Σαγιάδα. Ελάχιστα ερειπωμένα σπίτια φαίνονται από μακριά

τον όγκο του εμποδίζει την οπτική επαφή του χωριού από τα βλέμματα ανεπιθύμητων θαλασσινών επισκεπτών. Ο αρκετά καλός χωματόδρομος κινείται περιμετρικά της Βίγλας και σε μερικά λεπτά μας αποκαλύπτει ένα υπερθέαμα των παραλίων και του κάμπου με όλες τις λεπτομέρειες, καθώς και μια θαυμάσια κάτοψη της Σαγιάδας. Είναι το ωραιότερο κατεύοδιο, που μας επιφυλάσσει το χωριό. Βγαίνουμε στην άσφαλτο μερικές εκατοντάδες μέτρα από το λιμάνι της Σαγιάδας. Έχουμε ολοκληρώσει μια κυκλική διαδρομή **7** περίπου χιλιομέτρων, που με λίγη προσοχή, μπορούν να φέρουν σε πέρας ακόμη και συμβατικά αυτοκίνητα. Η επίσκεψη και η γνωριμία των τόσο αξιόλογων λεπτομερειών της Παλιάς Σαγιάδας αξίζει οπωσδήποτε και την συνιστούμε ανεπιφύλακτα.

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΗΣ... ΛΙΟΨΗΣ

- Σας φτάνει ως τα πρώτα σπίτια ή θέλετε ψηλότερα, ως το Σαράι; ρωτάει ο Μιχάλης

- Μα, αυτό που αξίζει είναι η θέα του σαραγιού.

- Ε, τότε θα περπατήσουμε λιγάκι.

Περισσότερο ακόμη κι από τα ερείπια της Παλιάς Σαγιάδας, με είχαν εντυπωσιάσει τα χαλάσματα της **Λιόψης**. Έστεκαν ολόρθα στις άγριες ανφορίες τους, αγέρωχα και φανερά από παντού, λες και γι αυτά δεν υπήρχε ο κίνδυνος της θάλασσας. Ψηλότερα ακόμη, στην καμπύλη του αυχένα, διαγράφετο με τον αλαζονικό του όγκο, όπως θα 'πρεπε άλλωστε, το σύμβολο της εξουσίας του τόπου, το **Σαράι του Ντίνο Μπέν**.

- Πως πάει κανείς εκεί πάνω; είχα ρωτήσει στο **Ασπροκκλήσι**, κάτω στον κάμπο.

- Με τα πόδια του, μου είχαν απαντήσει, με ελαφριά ειρωνεία στην φωνή.

- Και είχαν δίκιο, λέει ο Μιχάλης. Η Λιόψη

δεν είναι τουριστικός προορισμός.

Μπαίνουμε στο σκληροτράχηλο SUZUKI JIMNY και ξεκινάμε. Στα **3,5 χλμ.** μετά το Ασπροκκλήσι εγκαταλείπουμε την άσφαλο και ανφορίζουμε στο βουνό. Ο χωματόδρομος είναι δύσβατος, ακατάλληλος για συμβατικά αυτοκίνητα. Κάποια στιγμή μάλιστα είναι και η αργή τετρακίνηση απαραίτητη. Ελιόδενδρα, συκιές και αμυγδαλιές, πουρνάρια, φραγκοσυκιές και λυγαριές.

Ανάμεσά τους διάσπαρτα τα ερείπια των σπιτιών, με τοιχοδομία στιβαρή. Αντίθετα με την Σαγιάδα, εδώ κυριαρχεί η καλοφτιαγμένη αργολιθοδομή. Οι πελεκητές πέτρες χρησιμοποιούνται μόνον στις γωνίες των σπιτιών.

Στα **2,1χλμ.** σταματάμε σ' ένα επίπεδο σημείο του χωριού. Ψηλά δεσπόζει το σαράι. Διακρίνεται ο όγκος των ερειπίων του ανάμεσα στα δέντρα. Απέναντί του το ξεροβούνι «**Μπιρμπίλι**» με κορυφή στα 505μ. Λίγο χαμηλότερα, στον αυχένα του, είναι χτισμένο το Σαράι, ερειπωμένο ανάμεσα σε δέντρα.

Από τα **345μ.** αρχίζει απότομη ανηφόρα

Λιόψη. Έχουν απομείνει μόνον ερείπια.



σε κακοτράχαλο μονοπάτι, με πέτρες και αγκάθια. Η πλαγιά μοσχοβολάει ρίγανη και θυμάρι. Μας παίρνει ένα 20 λεπτό για να φτάσουμε μπροστά στο Σαράι στα **465μ**. Μας υποδέχεται η γιστέρνα, μια βαθιά δεξαμενή νερού, με διάσταση βάσης περίπου 5 X 5 μ. και ύψος ως την επιφάνεια του εδάφους 8-9 μ.

Πίσω από τη γιστέρνα προβάλλει το κεντρικό τμήμα του σαραγιού. Πελεκητή πέτρα παντού, στα πρότυπα της Σαγιάδας. Ενδιάμεσα, παράλληλες ζώνες με πέτρες σε χρωματικούς τόνους ροζ, φερμένες από τον Παραπόταμο. Καμάρες, διακοσμητικά τόξα, ένα εκπληκτικό δώροφο τζάκι χτιστό με την ίδια πέτρα, μεγάλη κεντρική καμάρα για υποστήριξη του ορόφου. Στο θολωτό υπόγειο, τον «κουμπέ», ο χώρος των αλόγων. Ένα ισχυρό κάστρο προφύλασσε περιμετρικά το σαράι. Η τοικοποιία από επιμελημένη αργολιθοδομή σώζεται ως τα 4 μέτρα, ενώ το πάχος φτάνει τα 80 εκ. Εντύπωση μας κάνουν οι πάμπολλες πολεμίστρες. Για τη θέση τι να πει κανείς. Είναι στρατηγική και προσφέρει θέα ανεμπόδιση σε ανατολή και δύση, κάμπο,

πέλαγος και βουνά.

- Ποια ήταν η ιστορία της Λιόψης; ρωτάμε τον Μιχάλη.

- Κατοικούσαν από αλβανόφωνους μουσουλμάνους, από τις αρχές του 14ου αι μ.Χ. Οι μεγάλοι βάλτοι των εκβολών του Καλαμά, ιδανικοί για την βοσκή βοοειδών, έδωσαν το όνομα στο χωριό (**Λιοπ** = «αγελάδα») που είναι χτισμένο στις πλαγιές του βουνού. Οι κάτοικοι κατάφεραν να πάρουν στην κατοχή τους όλο τον πλούτο της περιοχής, αλυκές, λιμάνι, βιβάρια. Σύμμαχους είχαν τους Οθωμανούς τους οποίους υπηρέτησαν –αλλάζοντας μάλιστα την θρησκεία τους– μέχρι την προσάρτηση της περιοχής στο Ελληνικό κράτος.

Με τις νέες συνθήκες έχασαν τα προνόμιά τους κι έτσι στράφηκαν σε νέους συμμάχους, τους Ιταλούς. Μία μικρή αναλαμπή κατά την διάρκεια της κατοχής τους οδήγησε ξανά στην εξουσία αλλά και στο δρόμο της εξορίας, μετά το 1944. Το σπουδαιότερο και πιο οχυρό σημείο του χωριού είναι η συνοικία «**Κόντριζα**» όπου δεσπόζει το σαράι του **Ντίνο Μπέη** στην κορυφή. Η οικογένεια των Ντίνο, από τις μεγαλύτερες της περιοχής,

Ανηφορίζοντας προς το Σαράι



έφτανε ως την Παραμυθιά και την Πρέβεζα. Ο γενάρχης Ντίνο Μπέη πολέμησε μαζί με τον ομοεθνή του Μεχμέτ Αλή στην Αίγυπτο και γύρισε πίσω με λάφυρα φορτωμένος. Ακόμα ψάχνουν στο σαράι για τον μεγάλο θησαυρό!

Σπουδαίοι απόγονοι της οικογένειας ο Οθωμανός νομάρχης του Αρχιπελάγους και Μέγας Βεζύρης αργότερα, **Αμπαντίν Πασάς Ντίνο**, ο οποίος εξέδωσε δύο ποιητικές συλλογές στα Ελληνικά! Ο Αμπαντίν Ντίνο ο Β' θεωρείται από τους πρόδρομους της σκηνοθεσίας στη Τουρκία, ενώ ο **Αλή Ντίνο Μπέη** υπήρξε σκισογράφος στις αθηναϊκές εφημερίδες του μεσοπολέμου.

ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΓΙΤΑΝΗ

Στο ενδιάμεσο περίπου Ηγουμενίτσας και Σαγιάδας, στον ποταμό Καλαμά, βρίσκεται μικρός υδροηλεκτρικός σταθμός ισχύος 4,2 MW. Από την γέφυρα του ποταμού στρίβουμε ανατολικά προς την **Αρχαία Γιτάνη**. Μας συντροφεύει, μέσα από πυκνά πλατάνια και άλλα δέντρα η φαρδιά κοίτη του ποταμού με τα πράσινα ήρεμα νερά. Σ' ένα σημείο διακρίνουμε, μισοβυθισμένο μέσα στην λάσπη και με μεγάλες φθορές το πέτρινο γεφύρι της «**Γκούμανης**», φωτογραφημένο ακέραιο τον Μάη του **1913** από τον **Fred Boissonas**

Μερικές εκατοντάδες μέτρα μετά, περνάμε με γέφυρα το ποτάμι και φτάνουμε στον περιφραγμένο αρχαιολογικό χώρο της Γιτάνης, επισκέψιμο καθημερινά, εκτός Δευτέρας, από 08:30 – 15:00. Από το φυλάκιο παίρνουμε περιποιημένο φαρδύ χωματόδρομο με ήπια κλίση, που σ' ένα 5λεπτο μας οδηγεί στην επίπεδη κορυφή λόφου, σε υψόμετρο 110 μέτρων. Μας εντυπωσιάζει η περιμετρική θέα σ' όλο τον ορεινό ορίζοντα και η απόλυτη αμεσότητα με το πλατανοσκέπαστο περιβάλλον του ποταμού.

Ακόμη περισσότερο μας εντυπωσιάζει η έκταση, η εξαίρετη ανάδειξη και τα επιμέρους στοιχεία του χώρου: το καταπληκτικό περιμετρικό πολυγωνικό τείχος, το διατείχισμα, το εσωτερικό δηλαδή τείχος μήκους 315μ. που χωρίζει τον οικισμό



Επάνω: Το Σαράι του Ντίνο Μπέη σε παλιά φωτογραφία.

Μέση: Η εικόνα του σήμερα.

Κάτω: Τμήμα της οχύρωσης. Στο βάθος η κορυφή του βουνού Μπριμπίλι.

Απέναντι: Εξωτερικό τμήμα του Σαραγιού.



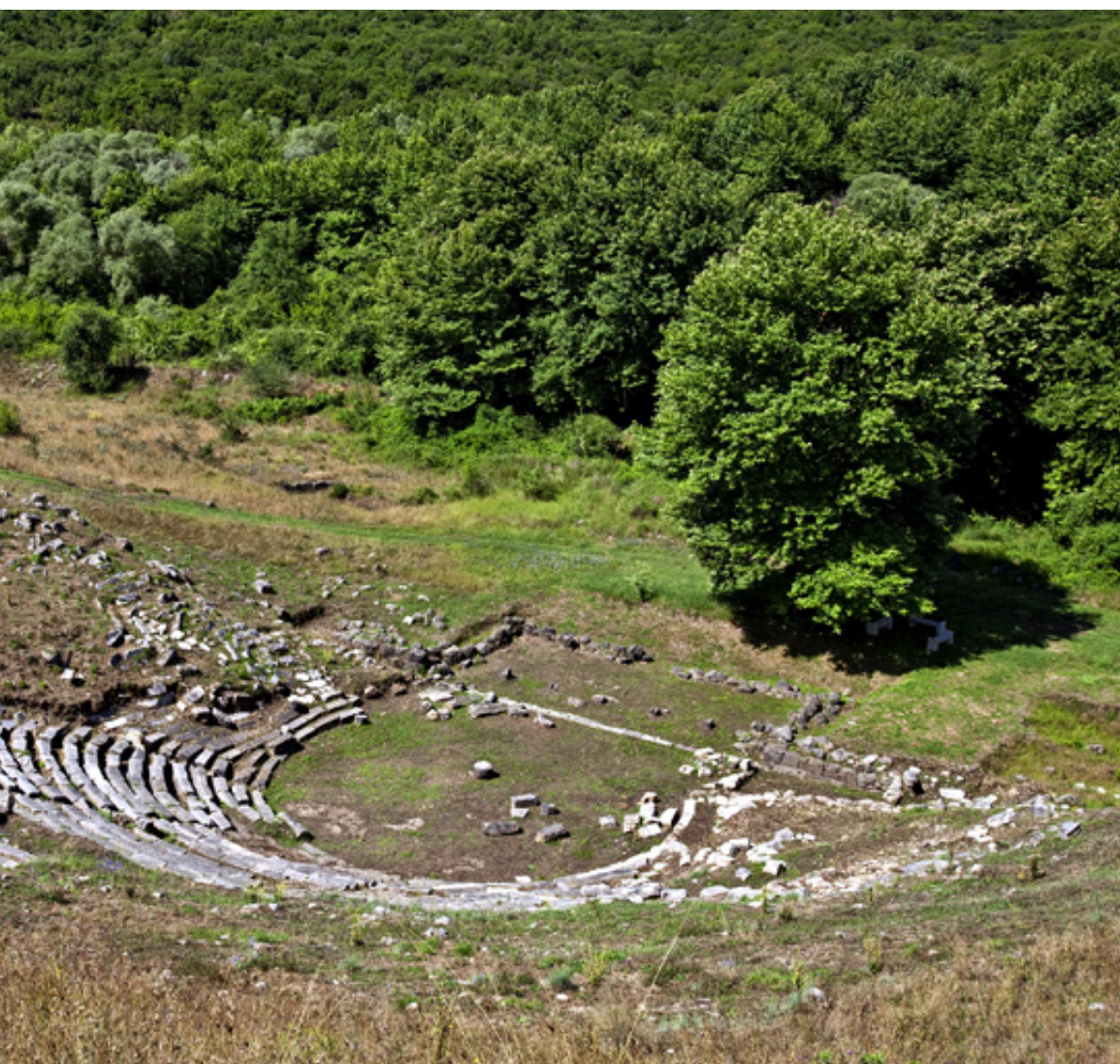


σε ανατολικό και δυτικό, η **Αγορά** με τον πλακόστρωτο δρόμο και το συγκρότημα καταστημάτων, καθώς και το **Πρυτανείο** με τα ψηφιδωτά δάπεδα και τους εργαστηριακούς χώρους με τα πήλινα πιθάρια.

Εξωτερικά της δυτικής οχύρωσης, πολύ κοντά στον αρχαίο **Θύαμι** -τον σημερινό Καλαμά- βρίσκεται το **Θέατρο** της πόλης. Το κεντρικό τμήμα του κοίλου σώζεται σε ικανοποιητικό βαθμό και είχε χωρητικότητα **4-5000 θεατών**. Τα εδώλια αποτελούνται από μεγάλα

παραλληλεπίπεδα κομμάτια πελεκητού ασβεστόλιθου. Εντυπωσιακό και σπάνιο είναι το γεγονός, ότι μεγάλος αριθμός εδωλίων φέρει στην πρόσθια πλευρά εγχάρακτες επιγραφές ονομάτων εξεχόντων προσώπων όπως Μενέδαμος, Χαροπίδας, Πausανίας, Νικόστρατος κ.α.

Πληροφοριακά αναφέρουμε ότι ο αρχαιολογικός χώρος καταλαμβάνει συνολική έκταση **287** στρεμμάτων και περιβάλλεται από ισχυρό πολυγωνικό τείχος περίπου **2.500** μέτρων. Καταλαμβάνει



την ΝΔ πλαγιά του γυψολιθικού βουνού της «Βρυσέλλας», στη συμβολή του χειμάρρου **Καλπακιώτικου** με τον αρχαίο ποταμό Θύαμι, τον σημερινό Καλαμά. Η ύπαρξη πόλης με το όνομα Γίτανη μαρτυρείται από την φιλολογική παράδοση (Λίβιος Πολύβιος) αλλά κυρίως από επιγραφές σε λίθους και σφραγίσματα. Τα Γίτανα υπήρξαν πολιτικό κέντρο και έδρα του Κοινού των Θεσπρωτών από την ίδρυση τους, το **336 / 330** π.Χ. έως την κατάληψή τους από τους Ρωμαίους το **167** π.Χ.



Πολλά και εντυπωσιακά είναι τα ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Γίτανης. Ξεχωρίζουν το μακρύ πολυγωνικό τείχος, τα ωραία ψηφιδωτά και ο χώρος του αρχαίου θεάτρου πολύ κοντά στο κατάφυτο περιβάλλον του Καλαμά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι συχνές απρόβλεπτες βροχές κι ο επίμονος γαρμπής δεν μας επέτρεψαν την προσέγγιση που σχεδιάζαμε από την μεριά της θάλασσας. Θα μείνει κι αυτό για την επόμενη φορά. Όπως κι η συστηματική ενασχόλησή μας με τους υγρότοπους, τις εκβολές και τόσα άλλα.

Το τελευταίο απόγευμα δεν μπορούμε ν' αποφύγουμε μια περιπλάνηση και πάλι στις εκβολές. Υγρότοπος εκπληκτικός, συνεχείς βάλτοι με βούρλα, αρμυρίκια και καλάμια. Αμέτρητα φοβισμένα πουλιά, λευκοσικνιάδες, σταχτοσικνιάδες, γελαδάρηδες, δύο χαλκόκοτες, ένα ζευγάρι αργυροπελεκάνων και τόσα άλλα. Να κι ένας μυοκάστωρας, που κολυμπάει μ' όλη του την ψυχιά, μισοκρυμμένος πίσω από μια μικρή συστάδα καλαμιών. Ονειρευόμαστε ήδη την επόμενη φορά.

- *Αρκεί να έχετε στην διάθεσή σας περισσότερο χρόνο, λέει ο Μιχάλης. Υπάρχουν τόσα πολλά να δούμε και να πούμε.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά:

Τον **Φορέα Διαχείρισης Στενών και Εκβολών Καλαμά και Αχέροντα** και προσωπικά

τον Πρόεδρο **Θεόδωρο Κομνηνό**, την Συντονίστρια Φορέα **Ευά Κώνστα** και τον Υπεύθυνο Κέντρου Πληροφόρησης Καλαμά **Ανδρέα Μάντο**.

Ιδιαίτερα ευχαριστούμε:

Τον **Μιχάλη Πασιάκο**. Οι απέραντες γνώσεις του για την ιστορία και τοπογραφία της περιοχής και η αμέριστη συμπαράσταση του είχαν καθοριστική σημασία για την ολοκλήρωση του άρθρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Τσόγκας Γεώργιος**, "Η ΣΑΓΙΑΔΑ: Η Ιστορική της πορεία, γραπτές μαρτυρίες και αφηγήσεις", εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 2009.
- **Πασιάκος Μιχάλης**, "ΚΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ ΑΧΕΡΟΝΤΑΣ, ΦΥΣΗ - ΑΝΘΡΩΠΟΣ - ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ", 2008, Παραγωγή: ΟΙΚΟΣ ΕΠΕ - ΤΕΤΡΑΓΚΟΝ ΕΠΕ.
- **Fred Boissonas**, "ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ", εκδ. Τ.Ε.Δ.Κ. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ, Ηγουμενίτσα 2004 (Επιμέλεια Έκδοσης: Μιχάλης Πασιάκος, Αθηνά Ιωάννου - Σιάργκα).
- Ενημερωτικό έντυπο "ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΓΙΤΑΝΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ", ΥΠΠΟ ΛΒ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ.

Ο περίφημος κάμπος της Σαγιάδας. Τα μανταρίνια της ποικιλίας "Κλημεντίνη" κυριαρχούν.





Χάρτης της περιοχής της Σαγιάδας, σχεδιασμένος από τον Μιχάλη Πασιάκο

ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΕΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ

ΣΑΓΙΑΔΑ - ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ: 20 χλμ.
 ΣΑΓΙΑΔΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: 340 χλμ.
 ΣΑΓΙΑΔΑ - ΑΘΗΝΑ: 480 χλμ.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

Φορέας Διαχείρισης Στενών και Εκβολών Καλαμά και Αχέροντα:
 Τηλ. **26650 21.319**, www.kalamas-acherontas.gr
 Δήμος Σαγιάδας: Τηλ. **26640 51.044**
www.sagiada.gr
 Δίκτυο Natura 2000: www.natura.org

ΔΙΑΜΟΝΗ

Πλήρη λίστα με καταλύματα της περιοχής μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα:
www.hotelsline.gr/root/newhotel/show.asp?pid=6107